

โครงสร้างตลาดส่งออกข้าวไทยและเวียดนาม

จัดทำโดย : ชลระดา หนันดี

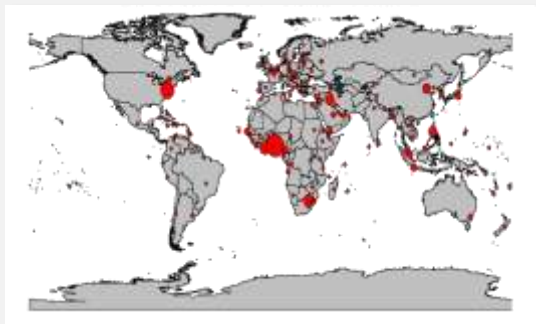
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นักศึกษาฝึกงาน ประจำปี 2554 ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ

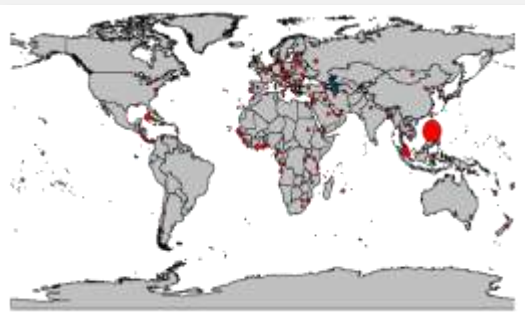
บทสรุป

ประเทศไทยในฐานะผู้ครองตำแหน่งผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกมากกว่า 20 ปี เริ่มมีหลายฝ่ายตั้งคำถามและเป็นห่วงถึงโอกาสการส่งออกข้าวของประเทศไทยในอนาคตว่าจะสามารถรักษาตำแหน่งนี้ได้ยาวนานแค่ไหน เมื่อคู่แข่งสำคัญอย่างประเทศเวียดนามมีความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตทำให้สามารถขายข้าวได้ในราคาต่ำกว่า อีกทั้งมีพัฒนาการจนสามารถส่งออกข้าวได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมาอยู่ในระดับใกล้เคียงกับประเทศไทยมากขึ้น ทำให้ในระยะยาวไทยอาจเสียส่วนแบ่งตลาดให้กับเวียดนาม ซึ่งจากการศึกษาโครงสร้างตลาดส่งออกข้าวไทยและเวียดนาม ปี 2552 พบว่า คู่ค้าสำคัญของไทยและเวียดนามมีความใกล้เคียงกัน และที่น่าเป็นกังวลคือตลาดเหล่านั้นเป็นตลาดส่งออกข้าวหลักของไทย อย่างไรก็ตาม หากไทยสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้นมากกว่าในปัจจุบัน ด้วยความได้เปรียบทางด้านภูมิประเทศและภูมิอากาศ จะส่งผลให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น

รูปที่ 1 ตลาดส่งออกข้าวไทย ปี 2552

รูปที่ 2 ตลาดส่งออกข้าวเวียดนาม ปี 2552

สัญลักษณ์: ● แสดงขนาดสัดส่วนปริมาณการส่งออกข้าวไทย/เวียดนาม ไปยังประเทศต่างๆ เทียบกับการส่งออกข้าวทั้งหมดของไทย/เวียดนาม

ที่มา: ภาพจาก United Nation Comtrade

ข้าวเป็นอาหารที่ประชากรมากกว่าครึ่งโลกบริโภคเป็นอาหารหลักและแนวโน้มการบริโภคเพิ่มขึ้นทุกปี ตามจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ประเทศที่บริโภคข้าวมากที่สุดของโลก คือ จีน อินเดีย อินโดนีเซีย บังคลาเทศ เวียดนาม พม่า ฟิลิปปินส์ ไทย ญี่ปุ่นและบราซิล ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ปริมาณการผลิตและการบริโภคข้าวโลก (เฉลี่ย 2539-2553)

ล้านตัน	ผลผลิตเฉลี่ย	การบริโภคเฉลี่ย
จีน	130.36	132.20
อินเดีย	87.26	83.22

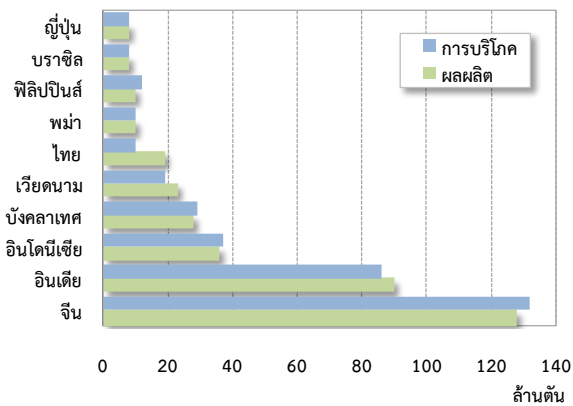
ล้านตัน	ผลผลิตเฉลี่ย	การบริโภคเฉลี่ย
อินโดนีเซีย	34.17	35.74
บังคลาเทศ	24.88	25.70
เวียดนาม	21.54	17.32
ไทย	17.28	9.28
พม่า	10.11	9.80
ฟิลิปปินส์	8.65	9.80
ญี่ปุ่น	8.30	8.63
บราซิล	7.56	8.25
อื่นๆ	54.94	64.30
ทั่วโลก	405.04	404.49

ที่มา: United States Department of Agriculture

ในแต่ละปีผลผลิตข้าวโลกมีปริมาณเฉลี่ยประมาณ 405.0 ล้านตันข้าวสาร โดยแหล่งผลิต

สำคัญอยู่ในทวีปเอเชีย ประเทศที่ผลิตข้าวได้มากที่สุดในโลกคือ จีน โดยผลผลิตส่วนใหญ่ของจีนนั้นเพื่อการบริโภคภายในประเทศ รองลงมาคือ อินเดีย อินโดนีเซีย บังคลาเทศ เวียดนามและไทย อย่างไรก็ตาม ประเทศที่มีปริมาณข้าวเหลือเพื่อส่งออกมากที่สุดคือ ประเทศไทย

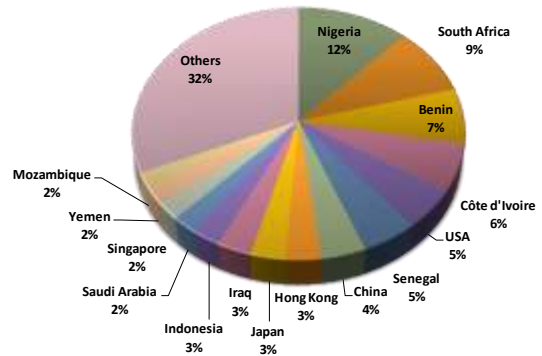
รูปที่ 3 เปรียบเทียบปริมาณการผลิตและการบริโภคของ 10 ประเทศอันดับแรกของโลก

ที่มา: United States Department of Agriculture

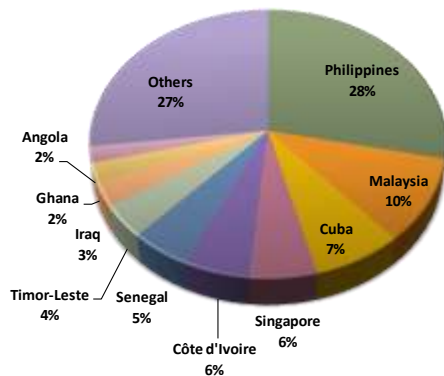
นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2524 ไทยครองตำแหน่งผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกมาโดยตลอด เฉลี่ยปีละ 8-9 ล้านตันข้าวสาร จากปริมาณการค้าข้าวโลกเฉลี่ยปีละ 27 ล้านตันข้าวสาร รองลงมาได้แก่เวียดนาม ซึ่งเป็นคู่แข่งขั้นที่ไทยไม่อาจมองข้ามได้ เพราะหากเปรียบเทียบปริมาณการส่งออกข้าวไทยกับเวียดนาม พบว่า เริ่มมีปริมาณใกล้เคียงกันมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากเวียดนามมีความได้เปรียบทางด้านราคาจากต้นทุนการผลิตต่ำกว่า ส่งผลให้ไทยอาจเสียส่วนแบ่งตลาดให้กับเวียดนาม จากผลการวิเคราะห์โครงสร้างตลาดคู่ค้าของไทยและเวียดนาม ปี 2552 พบว่า ตลาดส่งออกสำคัญของไทยมีการนำเข้าข้าวจากเวียดนามด้วย อย่างไรก็ตาม ไทยก็มีโอกาสส่งออกได้เพิ่มขึ้นเช่นกัน มีรายละเอียดดังนี้

รูปที่ 4 โครงสร้างตลาดข้าวของไทย ปี 2552

ที่มา: United States Department of Agriculture และ United Nation Comtrade

รูปที่ 5 โครงสร้างตลาดข้าวของเวียดนาม ปี 2552

ที่มา: United States Department of Agriculture และ United Nation Comtrade

ตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของไทย อาทิ ไนจีเรีย แอฟริกาใต้ เบนิน ไอเวอรีโคสต์ สหรัฐอเมริกา เซเนกัล จีน และฮ่องกง สำหรับตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของเวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย คิวบา สิงคโปร์ ไอเวอรีโคสต์ เซเนกัล และติมอร์-เลสเต

หากพิจารณาส่วนแบ่งตลาดในการนำเข้าข้าวของแต่ละประเทศ พบว่า **ตลาดส่งออกข้าวที่ไทยถือครองส่วนแบ่งมากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณการนำเข้าข้าวของแต่ละประเทศ** ได้แก่ ไนจีเรีย อเมริกาใต้ เบนิน ไอเวอรีโคสต์ สหรัฐอเมริกา เซเนกัล จีน อินโดนีเซีย เยเมน คาเมรูน ออสเตรเลีย มอริตานิยะ โตโก อิสราเอล คองโก และลาว ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยไปยังประเทศที่กล่าวมาข้างต้น คิดเป็นประมาณร้อยละ 60 ของปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมดของไทย ซึ่งเป็นปริมาณที่ค่อนข้างสูง

สำหรับตลาดส่งออกข้าวที่เวียดนามถือครองส่วนแบ่งการตลาดมากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณการนำเข้าของแต่ละประเทศ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการส่งออกแบบ G to G ปริมาณข้าวที่เวียดนามส่งออกไปยังประเทศฟิลิปปินส์ มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 28 ของปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมดของเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีมาเลเซีย คิวบา สิงคโปร์ เกาหลี แอลจีเรีย และเซียร์รา ลีโอน รวมแล้วคิดเป็นประมาณร้อยละ 50 ของปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมดของเวียดนาม

ดังนั้น ตลาดที่ไทยต้องจับตามอง เนื่องจากเป็นตลาดที่เวียดนามก็ถือครองส่วนแบ่งตลาดใกล้เคียงกับไทย และสามารถแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดของไทยได้ ประกอบด้วย ไอวอร์โคสต์ เซเนกัล คาเมรูน โตโก และคองโก ซึ่งตลาดข้าวเหล่านี้เป็นตลาดส่งออกหลักของไทย ซึ่งประเทศเหล่านี้ไทยส่งข้าวออกรวมเฉลี่ยปีละประมาณ 2 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 25 ของปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมดของไทย

ตารางที่ 2 ตลาดส่งออกข้าวของไทยและเวียดนาม

ที่ถือครองส่วนแบ่งตลาดมากกว่าร้อยละ 50 ปี 2552

ส่วนแบ่ง การตลาด มากกว่า ร้อยละ 50	ไทย		เวียดนาม
		ไนจีเรีย	เยเมน
	แอฟริกาใต้	ออสเตรเลีย	มาเลเซีย
	เบนิน	คาเมรูน	คิวบา
	ไอวอรีโคสต์	มอริตานิ	สิงคโปร์
	สหรัฐอเมริกา	โตโก	เกาหลี
	เซเนกัล	อิสราเอล	แอลจีเรีย
	จีน	คองโก	เซียร์ราลีโอน
	อินโดนีเซีย	ลาว	

ในทางตรงกันข้ามประเทศไทยสามารถเพิ่มส่วนแบ่งตลาดจากประเทศเหล่านี้ได้เช่นกัน เนื่องจาก (1) ไทยมีความเปรียบด้านคุณภาพสินค้า ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับโลก (2) ไทยมีความได้เปรียบทางด้านภูมิอากาศและภูมิประเทศ สะท้อนจากไทยมีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวมากกว่าเวียดนามประมาณ 20 ล้านไร่ โดยไทยมีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวเฉลี่ยประมาณ 65 ล้านไร่ ขณะที่เวียดนามมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวเฉลี่ยประมาณ 46 ล้านไร่ อีกทั้งอัตราการเพิ่มขึ้นของพื้นที่การปลูกข้าว

ของเวียดนามโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในเวียดนาม (3) เวียดนามต้องเผชิญกับข้อจำกัดจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์หลายประการ อาทิ ระดับน้ำในแม่น้ำโขงที่ไม่สามารถควบคุมได้ และน้ำทะเลหนุนสูงทำให้พื้นที่เพาะปลูกลดลง และ (4) เวียดนามประสบภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้และมีแนวโน้มเกิดบ่อยขึ้น ทำให้เวียดนามผลิตข้าวได้น้อยลงส่งผลกระทบต่อความสามารถในการส่งออก

ดังนั้น หากไทยมีการจัดการด้านต้นทุนในการปลูกข้าว อาทิ ต้นทุนจากปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ค่าแรงงานถึงต้นทุนการขนส่ง ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและเน้นพัฒนาพันธุ์และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบชลประทาน จากปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ทางการเกษตรในเขตชลประทานเพียงร้อยละ 22 ของพื้นที่ทางการเกษตรทั้งหมด น้อยกว่าเวียดนามที่มีพื้นที่เกษตรในเขตชลประทานร้อยละ 80 ของพื้นที่ทางการเกษตรทั้งหมด เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักในการเพาะปลูกข้าวที่ช่วยเพิ่มผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ให้สูงขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตข้าวของประเทศลดลง สะท้อนจากการเพาะปลูกข้าวในพื้นที่เขตชลประทานของไทยในบางพื้นที่ให้ผลผลิตเฉลี่ยมากถึงประมาณ 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ต่อรอบการผลิต เทียบกับเฉลี่ยทั้งประเทศที่ประมาณ 434 กิโลกรัมต่อไร่ต่อรอบการผลิต ซึ่งต่ำกว่าเวียดนามสามารถผลิตข้าวได้เฉลี่ยประมาณ 774 กิโลกรัมต่อไร่ และต่ำกว่าโลกเฉลี่ยประมาณ 544 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งหากไทยสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ให้เท่ากับผลผลิตข้าวของโลก จะทำให้ไทยสามารถผลิตข้าวได้มากถึงประมาณ 35 ล้านตันต่อปี จากปัจจุบันไทยสามารถผลิตข้าวเฉลี่ยได้เพียงประมาณ 18.7 ล้านตันต่อปี นั่นหมายความว่าไทยจะมีข้าวเหลือที่จะส่งออกเพิ่มขึ้นประมาณ 16 ล้านตันต่อปี

อย่างไรก็ตาม ยังมีประเทศอื่นๆ ที่มีศักยภาพสามารถส่งออกข้าวได้ เช่น สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ซึ่งในอดีตเคยเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก และมีพื้นที่การเพาะปลูกพืชผลทางการ

เกษตรประมาณ 75 ล้านไร่ ประกอบกับมีแหล่งน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรตลอดปี และกัมพูชา ที่มีอัตราการขยายตัวของปริมาณการส่งออกข้าวอย่างก้าวกระโดด ดังนั้น ประเทศไทยควรเร่งเตรียมความพร้อมอย่างจริงจังตั้งแต่ววันนี้ ด้วยความร่วมมือร่วมกันจากทุกภาคส่วน เพื่อรองรับการแข่งขันที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ก็น่าจะรักษาตำแหน่งแชมป์ไว้ได้

References

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงเชาว์ อินสมพันธ์. ข้าว (Rice). เอกสารประกอบการบรรยายวิชา พืชไร่สำคัญของประเทศไทย. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กลุ่มนโยบายเศรษฐกิจการค้าภายในประเทศ สำนักนโยบายเศรษฐกิจการพาณิชย์. ศักยภาพการผลิตข้าวของไทยเปรียบเทียบกับเวียดนาม. กระทรวงพาณิชย์. พฤษภาคม 2547

ธนาคารทหารไทย. สถานการณ์การส่งออกข้าวปี 2551. เศรษฐกิจสนเทศ. ปีที่ 18 .หน้า ที่ 1-5 นุชรรัตน์ ต้นติวจิตร. ข้าวคือชีวิต.

FoodTodaymagazine [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.foodindustrythailand.com/>. (วันที่สืบค้น เดือนพฤษภาคม 2554)

สร.นครโฮจิมินห์. การค้าข้าวของเวียดนามที่มีผลต่อข้าวไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.depthai.go.th/DEP/DOC/53/53003340.doc. (วันที่สืบค้น: เดือนพฤษภาคม 2554)

ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย. ข้าวไทยปี '51 การแข่งขันกลับมารุนแรง...จับตาเวียดนาม [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : pcoc.moc.go.th/pcocsys/uploadfile/85/doc/. (วันที่สืบค้น:)

ส่งออกข้าว: เวียดนามกำลังเบียดแซงข้าวไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=88316>. (วันที่สืบค้น: เดือนพฤษภาคม 2554)

ส่งออกข้าวไทยจะแพ้เวียดนามหรือไม่? [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

<http://www.kungluangbiz.com>. (วันที่สืบค้น: เดือนพฤษภาคม 2554)

สถานการณ์ข้าวเวียดนามในปี 2552 และผลกระทบต่อไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.eastasiawatch.in.th/article.php?section=3&id=17>. (วันที่สืบค้น: เดือนพฤษภาคม 2554)

พื้นที่เพาะปลูกในเวียดนาม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

<http://www.fao.org/countryprofiles/index.asp?lang=en&iso3=VNM&subj=4>. (วันที่สืบค้น: เดือนพฤษภาคม 2554)

การส่งออกข้าวไทยและเวียดนาม. [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก <http://comtrade.un.org/db/dqQuickQuery.aspx>. (วันที่สืบค้น: เดือนพฤษภาคม 2554)

บทความนี้เป็นข้อคิดเห็นส่วนบุคคล จึงไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของธนาคารแห่งประเทศไทย